

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STV 003
VT 2005
Handledare: Sara Kalm

Broar, länkar, gränser

Kultur, makt och marginalisering i diskursen om linkworkers/brobyggare

Hedvig Nathorst-Böös

Abstract:

The aim of this study is to critically analyse the discourse of linkworkers, a integration project in a 'multicultural' school in Malmö. In the project, four persons with different ethnic / cultural background were employed to work as a link between the school and the parents, and between the Swedish culture and the children's and the parent's 'original' culture. My material consists of evaluations of the project and interviews with school staff. I use Laclau and Mouffe's theory of language and power to show that when differences are conceptualised as a question of 'culture' power relations between 'us' and 'them' might be obscured. Following Nancy Fraser I argue that linkworkers can be understood as an affirmative rather than a transformative measure to deal with inequalities. I make the point that 'differences' must be understood as a question of status and inequalities rather than cultural differences.

1 INLEDNING	4
1.1 DISPOSITION	4
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.3 METOD OCH MATERIAL	5
<i>1.3.1 Tolkning och analys</i>	6
2 BAKGRUND	8
2.1 JÄMLIKHET OCH OJÄMLIKHET I ”EN SKOLA FÖR ALLA”	8
2.2 BROBYGGARE	9
3 TEORI	11
3.1 DISKURSTEORI	11
<i>3.1.1 Centrala begrepp</i>	14
3.2 POSTKOLONIAL TEORI	15
3.3 KULTURALISERADE DISKURSER	15
<i>3.3.1 Kulturalismens janusansikte</i>	17
3.4 BEKRÄFTANDE ELLER FÖRÄNDRANDE POLITIK	19
4 ANALYS	20
4.1 LINKWORKERS – EN KULTURALISERAD DISKURS?	20
4.2 EN BRO TILL ’SAMHÄLLET’	23
4.3 OSYNLIGGJORDA BETYDELSEBILDNINGAR	24
4.4 BROBYGGARE – BEKRÄFTANDE ELLER FÖRÄNDRANDE POLITIK?	27
5 SAMMANFATTANDE DISKUSSION	29
6 KÄLLOR	30

1 Inledning

På Johannesskolan hade musikläraren Carina bestämt att man skulle ha en kulturdag då eleverna fick ta med sig musik från ”den egna kulturen”. Sådant som man inte kunde se på musikkanalerna. Problemet var bara att dom flesta i klass 7B inte ansåg sig komma från andra kulturer (även om många av dom skulle ändra inställning senare i framtiden). /.../ Så frågorna kom skvättande mot läraren. Vad menade hon? Fick man ta med sig hip-hop om det var underground? En kille lyssnade på Sex Pistols, det spelades nästan aldrig på MTV, men han var inte från England. Var det okej att ta med sig ändå?

Citatet ovan är hämtat från Marjaneh Bakhtiaris roman *Kalla det vad fan du vill* (2005:23). Huvudpersonen Bahar navigerar sig fram i Malmö mellan pojkvännens mammas längtan efter det ’mångkulturella’ (personifierat av Bahar själv) och sin egen ovilja att förhålla sig till frågor om ’etnisk tillhörighet’, ’kulturell identitet’ och ’integration’. Bakhtiaris roman är (bland mycket annat) ett ifrågasättande av det vi kallar för kulturskillnader, kulturell tillhörighet, mångkultur, och av den svenskhet som ständigt placerar Bahar *någon annanstans*, långt borta från Värnhem, Malmö. Trots att jag inte delar Bahars erfarenheter delar jag hennes funderingar över det vi kallar kultur och det vi kallar utanförskap. I dessa funderingar har denna uppsats sin utgångspunkt.

Teoretiskt har uppsatsen sin hemvist i poststrukturalistiska teorier om språk och makt, empiriskt på en grundskola i Malmö. På denna ’mångkulturella’ skola arbetar man sedan ett par år tillbaka med så kallade *linkworkers* som är en del av kommunens satsning på brobyggare. Syftet med linkworkers är att upprätta en länk mellan skolan och (de invandrade) föräldrarna och mellan elevernas och föräldrarnas ’ursprungskulturer’ och den ’svenska’ kulturen – linkworkers ska alltså fungera som en sorts kulturella tolkar. Med utgångspunkt i detta projekt, och i den omgivande diskursen om brobyggare, vill jag i denna uppsats problematisera föreställningar om kultur och utanförskap.

1.1 Disposition

Jag kommer att börja med att presentera syfte och frågeställningar och sedan redovisa mitt empiriska material. Kapitel 1.3 handlar främst om hur jag gjort intervjuerna och hur jag förhåller mig till dessa. I kapitel två ger jag en bakgrund till projektet linkworkers och brobyggare, samt diskuterar hur strävan efter en skola för alla kan förstås i ett historiskt perspektiv. Kapitel tre är en redogörelse för mina teoretiska utgångspunkter. Den första delen behandlar Laclau och Mouffes teori om makt och betydelsebildning, och jag förklarar de begrepp jag kommer att använda mig av i analysen. I den andra delen av kapitlet diskuterar jag hur man kan problematisera kultur(skillnader) utifrån ett postkolonialt perspektiv. Denna teoretiska diskussion ligger sedan till grund för det fjärde kapitlet som är

min analys av det empiriska materialet. Uppsatsen avslutas med en sammanfattande diskussion.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att kritiskt undersöka föreställningar om kultur, skillnader och marginalisering i diskursen kring linkworkers och brobyggare samt att visa vilka betydelsebildningar dessa föreställningar utesluter. De frågor jag vill besvara är:

- Hur konceptualiseras kultur och marginalisering i diskursen kring linkworkers/brobyggare?
- Vilka alternativa betydelsebildningar utesluts?
- Hur kan linkworkers/brobyggare förstås: som en bekräftande eller en förändrande politik?

Linkworkersprojektet är ett av Malmö stads satsningar på brobyggare. Jag kommer därför att analysera talet om linkworkers som en del av diskursen om brobyggare. Den första frågan knyter an till de teorier som kritiserar en essentialistisk förståelse av kultur. Den andra frågan hör ihop med Laclau och Mouffes diskursteori. Enligt denna är diskurser ett sätt att skapa entydighet och reducera betydelsemöjligheter – en diskurs utesluter därför alltid vissa betydelsebildningar (men mer om detta i kapitel 3.1). Den sista frågan hör ihop med Nancy Frasers distinktion mellan bekräftande och förändrande politik.

1.3 Metod och material

Jag har gjort fyra intervjuer med personal på skolan; två arbetar som skolledare och två som lärare. De två lärarna är valda eftersom de arbetar mycket med linkworkers (på skolan kallat 'linkar') i sina klasser. En av skolledarna fungerar dessutom som arbetsledare för 'linkarna'. Dessutom har jag deltagit på ett möte med de fyra linkarna som är anställda på skolan. Utöver intervjuerna består mitt material består av två utvärderingar om linkworkersprojektet samt diverse material från Malmö stads hemsida om brobyggare.

Min empiri rör sig på flera nivåer: visioner om vad 'brobyggare' ska vara, utvärderingar av linkworkersprojektet, och skolpersonalens funderingar om det konkreta arbetet. Jag menar att det är intressant att analysera detta material tillsammans eftersom de alla förhåller sig till diskursen om brobyggare och integration. Dessutom blir det möjligt att se spänningar i empirin (t.ex. skillnader mellan visioner och praktik) som kanske inte skulle vara lika tydliga om jag bara använde en typ av material. Jag menar att materialet kan ses som ett nätverk av utsagor som alla kan ses som en del av samma diskurs.

Intervjuerna har varit ganska löst strukturerade; jag har inte haft ett egentligt frågeformulär utan snarare en lista med punkter jag velat ta upp. Jag har bett

lärarna berätta om linkworkersprojektet och hur de arbetar med 'linkarna', vad de tycker är bra och dåligt med projektet, om de har stött på några svårigheter. Jag har även frågat om saker som inte varit direkt knutna till projektet som om de tycker att skolan har ett ansvar att förmedla några särskilda värderingar eller traditioner, om det är viktigt att lärarkårens sammansättning speglare elevernas (och i så fall varför), vad (om) de tror att skolan kan göra för att motverka att reproducera sociala skillnader etc. Frågorna har medvetet varit ganska abstrakta eftersom jag velat att lärarna skulle prata fritt kring ämnena. Jag har sedan ställt följdfrågor och bett dem att utveckla intressanta svar. Samtliga intervjuer har gjorts på skolan, spelats in på band och sedan transkriberats. I transkriberingen har jag redigerat intervjuerna något och tagit bort vissa upprepningar för att göra texten mer lättförståelig för läsaren.¹ I de fall mina frågor finns med i texten har de markerats med fet stil.

Hur forskare ska förhålla sig till den makt de har gentemot 'forskningsobjekten' är något som diskuterats inte minst inom den feministiska forskningen (Ramazanoglu 2002). För den som är kritisk mot rådande maktstrukturer kan det vara svårt att inse att man själv reproducerar vissa strukturer. Hur mycket makt man har som student på c-nivå kan väl diskuteras, men frågan är ändå något man måste förhålla sig till. När jag skriver min uppsats tar jag mig makten att utifrån ett visst teoretiskt perspektiv att tolka berättelser, kanske på ett sätt som de skulle opponera sig emot. Därför har jag försökt att vara så genomskinlig och tydlig som möjligt med mina utgångspunkter gentemot de intervjuade.

1.3.1 Tolkning och analys

Både min analys och min empiri är ett resultat av tolkning. Alvesson och Deetz skriver att ingen empiri kan vara opåverkad av forskarens konstruktion, och att 'datainsamling' därför är ett förvillande uttryck: "Det låter som om man plockar svamp" (Alvesson & Deetz 2000:127). I stället för att plocka svamp har jag i aktivt konstruerat mitt empiriska material. För att genomföra intervjuerna krävs det att man tolkar och försöker förstå den man intervjuar, speciellt i den typ av löst strukturerade intervjuer jag gjort.

Hur har jag då förhållit mig till det material jag konstruerat? Vad gäller intervjuerna är jag intresserad av vilka större berättelser de är en del av. (Hägerström 2004) Hur jag analyserat intervjuerna handlar mycket om mina diskursteoretiska utgångspunkter. Det betyder att jag ser på det som sägs som en del av en diskurs snarare än en fakticitet (Widerberg 2002). Det betyder att jag är intresserad av vilka historier man väljer att berätta, hur man tolkar dem och vilken verklighetsuppfattning de bygger på.

---

¹ Att transkribera är nödvändigtvis en tolkning, eftersom man förvandlar det talade språket till skrift. Inom den kritiska diskursanalysen gör man mycket detaljerade transkriberingar med alla pauser, överlappningar o.s.v. utmärkta (Winther-Jørgensen & Phillips 2000:85). Detta har jag inte gjort dels på grund av läsbarhet och tidsbrist, men också för att jag inte gör en detaljerad lingvistisk analys.

Syftet med min analys är aldrig att beskriva en 'objektiv verklighet' utan att "förstå och förklara hur bilden av verkligheten konstrueras" (Sahlin 1999:90). Med utgångspunkt i diskursteorin behandlas därför inte texter som utsagor om en verklighet utan istället som data i sig. Huruvida beskrivningarna är 'sanna' eller ej är en fråga som man sätter parentes kring. Istället är jag intresserad av hur utsagorna uppstår, används och återskapas samt att undersöka deras implikationer. (Sahlin 1999:89-90) Frågor man kan ställa till texten är vilka föreställningar de bygger på, vad tas för givet? Vilken verklighetsbild bygger de på och leder de till? (Sahlin 1999:90)

I den kritiska analysen krävs det att man skapar en viss distans till den text som analyseras, en sorts förfrämligande där det självklara förvandlas till något obekant. (Alvesson & Deetz 2000:185) För att upptäcka vilka underförstådda föreställningar en berättelse bygger på krävs det att man (försöker) ta ett steg tillbaka och se på texten med nya ögon. Om det överhuvudtaget är möjligt är en relevant fråga; att få syn på det självklara är kanske en motsägelse i sig, eftersom det självklara upphör att vara det i samma stund som det ringas in. Med Laclau och Mouffes termer kan det vara svårt att se kontingensen i diskurser, det vill säga hur de skulle kunna vara annorlunda. Men detta problem lämnar jag åt sidan för att istället konstatera att rent praktiskt kräver en diskursanalys att man försöker se det märkvärdiga i det naturliga (Sahlin 1999:91), något som kanske ska ses som en attityd snarare än en lösning på problemet (Winther Jørgensen & Phillips 2000). När man arbetar med intervjuer är 'förfrämligandet' möjligen extra svårt, eftersom man själv är medskapare av den text som ska analyseras. Jag upplevde dock att lyssnandet, transkriberandet och genomläsningen av intervjuerna fungerade som en sorts förfrämligande i det att upptäckte saker som jag inte tänkt på vid själva intervjutillfället.

2 Bakgrund

2.1 Jämlikhet och ojämlikhet i ”en skola för alla”

I detta kapitel ska jag diskutera hur skolan och skolforskning förhållit sig till skillnader mellan elever. Skolforskare (se t.ex. Runfors 2004, Sjögren årtal) menar att den svenska skolan av tradition har en kompenserande ambition då en av skolans uppgifter är att rätta till skillnader mellan elever och därmed ge alla lika möjligheter. Variationen mellan elever har ofta stått i skoldebattens centrum, liksom frågan hur olikheterna kan kompenseras så att alla kan få en likvärdig utbildning. När olikheter ska kompenseras finns risken att vissa grupper, indelade med hjälp av kön, klass eller etnicitet, särskiljs och görs till något annorlunda, som hela tiden jämförs med normen och alltid kommer till korta. Istället för att fokusera strukturella och institutionella sammanhang riktas uppmärksamheten mot de ’avvikande’ grupperna och kompenserande avsikterna riskerar att få exkluderande effekter.

Den franske sociologen Pierre Bourdieu har skrivit mycket om utbildningsväsendets roll i samhället. Bourdieu menar att skolan har en reproducerande roll där medelklassens språk premieras genom dolda men symboliska mekanismer. Att medelklassens barn därför lyckades och fick högre utbildning i det franska samhället var ingen slump, utan helt enligt skolans logik och inbyggda konstruktion. Utbildningssystemet är alltså för Bourdieu *reproducerande* av samhälleliga strukturer, istället för att vara en möjlighet till social mobilitet. (Broady 1985)

Detta står i skarp kontrast till skolans egen ideologi², där ’en skola för alla’ är slagordet. Under 1960-talet lades flickskolorna ned och principen att könen skulle samundervisas slogs fast och från 1971 omfattade gymnasieskolan även yrkesutbildningar. Dessa sammanslagningar av olika skolformer skapade en helt ny skola där alla barn i samhället skulle mötas, något som var ett viktigt politiskt mål. Ambitionen var att skolan skulle ha en utjämnande effekt på sociala orättvisor. Tallberg-Broman m.fl. skriver emellertid att ”(d)en stora tillfredsställelsen att ha skapat en gemensam skola för alla barn följdes efter hand av kritiska frågor” (2002:44). Frågorna gällde huruvida skolan verkligen kunde uppfylla sitt mål. Under 1970-talet var forskningen framförallt fokuserad på klass, under slutet av 1980-talet och 1990-talet intresserade man sig mer och mer av kön/genus, och under senare år har dessa frågor efterträts eller kombinerats med ett etnicitetsperspektiv. Denna forskning har framförallt rört frågor om skolframgång och språk.

---

² Li Bennich-Björkman (2004) skriver att inom politiska rörelser som liberalismen och inom den reformoptimistiska socialdemokratien är föreställningen om god utbildning som ett medel för social mobilitet grundmurad. Från ett marxistiskt perspektiv, däremot, ses skolan som en återskapare av socioekonomiska skillnader, och tanken att man skulle kunna samhället genom skolan ter sig därför naiv.

Samhällets förhoppningar på vad skolan kan göra är ofta stora. Skolan framställs ibland som en arena där orättvisor kan korrigeras, vare sig dessa är bottnade i kön, etnicitet eller klass. Ann Runfors (2004) skriver att skolan ofta utnämns till en av de samhällsarenor där integration ska äga rum. Skolan är en plats där barn ska göras till samhällsmedborgare, genom förmedling av inte bara kunskap utan även beteendemönster, värderingar och normer. ”Grundskolor blir därmed projektionsytor för kraftfulla idéer om vad utbildning som företeelse bör göra med barnen, och genom barnen, med samhället” (Runfors 2004:30). Runfors skriver vidare att skolan är en institution där kontraproduktion blir särskilt tydlig, d.v.s. att (välmenande) intentioner får motsatta effekter. Ett överfokuserande på kategorin ’invandrarbarn’ gör att dessa elever hela tiden skiljs ut och jämförs med normen, ’svenska barn’, gentemot vilka de ständigt kommer till korta (ibid).

Nihad Bunar (2001) visar i sin avhandling, som består av fyra studier, på diskrepansen mellan den offentliga positiva bilden av ’multikulturalism’ i skolan och verklighetens skola. Bunar menar att trots tal om flerkulturell kompetens som en tillgång i en globaliserad värld kopplas den multikulturella skolan ihop med negativa och stigmatiserande markörer. Skolan upprätthåller segregationen och den ’multikulturella’ utbildningen beskrivs i termer som språksvårigheter, kulturella skillnader och traditionsbundenhet. I en av de andra studierna visar Bunar hur debatten om muslimska friskolor synliggör de uppfattningar som finns om en enhetlig skola för alla, som antas hotas av en skola för ’de andra’. Andra forskare har påpekat att den svenska skolan i grunden är monokulturell och präglad av en institutionell svenskhet Annick Sjögren menar t.ex. att behovet av att kategorisera befolkningen i ’svenskar’ och ’invandrare’ leder till en institutionalisering av annorlundahet. Sjögren menar också att normen för den svenska skolan är enspråkig och att flerspråkighet konstrueras som ett problem snarare än en tillgång: ”Det blir modersmålsundervisning utanför schemat, svenska som andraspråk, specialpedagogik, individuella program, förberedelseklasser eller språkförskolor” (i Tallberg-Broman 2002:165).

Gemensamt för den forskning jag tagit upp ovan är att den belyser hur integrerande avsikter kan få exkluderande eller särskiljande effekter. I strävan efter en skola för alla riskerar man att peka ut de som inte passar in i normen som just avvikande, i stället för att ifrågasätta normen. Jag menar att de åtgärder som riktas mot ’invandrarelever’ kan ses i ljuset av den skolpolitik som strävat och strävar efter en skola för alla. Viljan att förändra sociala strukturer genom skolan är närvarande i såväl skolplaner som politiska handlingsprogram (se t.ex. *Välfärd för alla* s. 8).

2.2 Brobyggare

Linkworkersprojektet är en del av Malmö stads satsning på så kallade ’brobyggare’. Brobyggare (ibland även kallat *integratörer* eller *överbryggare*) är i sin tur en del av Malmö stads åtgärdsprogram *Välfärd för alla* som syftar till att bryta segregationen i kommunen och öka tillväxten. Åtgärdsprogrammet har kritiserats bland annat för problembeskrivningar av invandrare och för att sakna

ett program mot diskriminering.³ Metoden med brobyggare är väl förankrad hos Malmö kommun. I *Välfärd för alla* skriver man:

Det föreslås att den framgångsrika arbetsmetoden med ”brobyggare” ska tillämpas i hela kommunen där behoven finns. Deras uppdrag är i första hand att fånga upp de boendes behov och verka som kunskapsförmedlare mellan olika etniska boendegrupper och den svenska myndighetskulturen. De kan också jobba med att hjälpa och uppmuntra människor med att söka sig till arbete och utbildning, med att stödja uppbyggnad av föräldragrupper i skolan etc. Men de har också som uppgift att knyta samman människor i olika nätverk, t.ex. med olika etnisk bakgrund, och därigenom verka för integration mellan dessa olika grupper. Direktiv om att använda ”brobyggare” ska utgå till alla berörda. (*Välfärd för alla* s. 13)

I maj 2005 annonserade också kommunen på sin hemsida att 2 miljoner kronor ur anslaget för *Välfärd för alla* ska satsas på brobyggare. Erfarenheten av arbetet beskrivs som ”mycket positiv”.

Syftet med brobyggare är att överbrygga den klyfta som finns mellan kommunen och invånarna: ”Det finns ett gap mellan kommunen och delar av invånarna. Gapet måste överbryggas och det klarar inte kommunen i sina nuvarande former. Detta är det problem som brobyggare är tänkt att vara en lösning på.” (Stigendal 2004) De delar av invånarna man syftar på är invandrargrupper; inga brobyggprojekt riktar sig till ’etniskt svenska’.

Linkworkers är ett av de brobyggprojekt som Malmö stad satsat på. För två år sedan anställde man åtta högutbildade personer med invandrarbakgrund (idag finns fyra kvar) som skulle fungera som en länk mellan skolan och hemmet och mellan den svenska kulturen och familjernas och elevernas ’ursprungliga’ kultur. De åtta valdes med hänsyn till skolans största invandrargrupper.

Brobyggare är ett aktuellt projekt, och med tanke på de pengar som satsas och direktivet om att alla berörda ska använda sådana verkar det som metoden har framtiden för sig. Just därför menar jag därför att det är angeläget med en kritisk granskning som kan diskutera ’brobyggare’ från en annan vinkel. I mitt material finns en stor konsensus om att brobyggare är en framgångsrik metod trots den korta tid man hållit på. Exakt *vad* framgången består i är svårare att förstå, men brobyggare omnämns inte sällan med prefixet ’den framgångsrika metoden’. Jag vill dock understryka om att denna uppsats *inte* ska ses som en utvärdering av metoden. Syftet här är att kritiskt analysera de föreställningar och diskurser linkworkers/brobyggare bygger på, inte vilka effekter metoden kan ha för enskilda individer.

---

³ Se t.ex. *Välfärd för alla – det dubbla åtagandet. Dokumentation av symposiet kring handlingsplanen för ”Välfärd för alla”*

3 Teori

Innan jag går in närmare på de teorier som uppsatsen bygger på vill jag kort diskutera mina vetenskapsteoretiska utgångspunkter; socialkonstruktivismen och poststrukturalismen. Dessa ismer är i själva verket mycket breda och heterogena angreppssätt som har sitt ursprung i kritiken av den positiviska vetenskapen. En minsta gemensamma nämnare för socialkonstruktivistiska perspektiv är en kritisk inställning till självklar kunskap (Winther-Jørgensen & Phillips 2000) En utgångspunkt för socialkonstruktivismen liksom för denna uppsats är ett ifrågasättande av de kategorier vi uppfattar som naturliga, vare sig det handlar om kön, sexualitet, ”ras” eller något annat.

Poststrukturalistiska teorier kan ses som en vidareutveckling av strukturalismens språkteorier. Strukturalismen menade att språket kan förstås som ett nät, där varje tecken är en knut som får sin mening genom att skilja sig från något annat, det är alltså i *skillnader* som mening uppstår. Poststrukturalismen modifierar denna teori genom att hävda att mening visserligen skapas genom skillnad, men *vad* de skiljer sig från varierar beroende på i vilket sammanhang de används. En viktig tanke är att ”orden aldrig kan fixeras i en enda fastställd betydelse” (Winther-Jørgensen & Phillips 2000:17, se även Laclau & Mouffe 2001:113).

Poststrukturalistiska teorier kritiseras ofta för att vara alltför relativistiska och inte kunna säga något om verkligheten. Om det inte finns någon sanning eller verklighet, vad blir då forskningens uppgift? Kan man överhuvudtaget kräva något ansvar av forskaren om alla versioner av verkligheten är relativa, subjektiva tolkningar? Den feministiska vetenskapsteoretikern Donna Haraway (1988:256) skriver i sin kritik av både relativismen och positivismen att de kan ses som två sidor av samma mynt:

Relativism is the perfect mirror twin of totalization in the ideologies of objectivity; both deny the stakes in location, embodiment, and partial perspective; both make it impossible to see well. Relativism and totalization are both ‘god tricks’ promising vision from everywhere and nowhere equally and fully, common myths in rhetorics surrounding Science.

Jag menar att det går att ha ett poststrukturalistiskt perspektiv *utan* att falla in i total relativism. Värdet med socialkonstruktivismen och poststrukturalismen är att kunna se det naturliga som konstruerat, och därmed upptäcka maktaspekter i det vi tar som självklart. Däri ligger också perspektivets kritiska potential.

3.1 Diskursteori

Diskursteori är både ett sätt att läsa och tolka texter (diskursanalys) och en teori om hur språket formar vår förståelse av världen, inspirerad av socialkonstruktionismen och poststrukturalismen. Diskursbegreppet är omdiskuterat och definieras på olika sätt inom olika skolor och discipliner. Stuart Hall (1992:291-295) utgår från Michel Foucault när han skriver att diskurser handlar om hur kunskap och mening produceras genom språket. Betydelsen av Foucaults

diskursbegrepp har också sammanfattats som en framställningsordning som utgör en historiskt bestämd form för vetande och diskussion (Sahlin 1999:84). Diskurser konstruerar bilder av verkligheten – diskurser om t.ex. 'invandrare' gör dessa till en särskild kategori människor som blir föremål för en rad olika åtgärder och problemformuleringar.

De diskursanalytiska inriktningarna har det gemensamt att de alla menar att språket (i alla fall till viss mån) är konstituerande för det sociala. Språket kan alltså inte ses som en spegling av en redan existerande verklighet. Vissa diskursteoretiker, som t.ex. Norman Fairclough, menar att det råder ett dialektiskt förhållande mellan diskursiva och sociala praktiker; dessa två praktiker som alltså går att skilja åt påverkar varandra (Winther-Jørgensen & Phillips). Problemet med en sådan distinktion är att veta var man ska dra gränsen mellan det diskursiva och det icke-diskursiva. För Fairclough är diskurs avgränsat till rent språkliga fenomen till skillnad från Laclau och Mouffe som menar att diskurser även är materiella.

Jag ska i denna uppsats använda mig av den diskursteori som utvecklats av Ernesto Laclau och Chantal Mouffe. En grund för Laclau & Mouffes diskursteori är att diskurser inte är mentala utan de är det som gör världen begriplig för oss. Diskurser ger verkligheten mening och det finns inga fenomen som existerar utanför diskursen. Därför gör inte heller Laclau & Mouffe någon åtskillnad mellan sociala och diskursiva praktiker utan menar att *alla* sociala fenomen går att förstå som diskursiv praktik (Laclau & Mouffe 2001:107). Detta betyder dock inte att en materiell verklighet inte existerar, men hur vi uppfattar den beror på vilken diskurs vi befinner oss i. Laclau & Mouffe skriver att det inte går att förneka att en jordbävning, till exempel, verkligen existerar men hur vi förstår den (som en naturkatastrof eller guds vilja) beror på det diskursiva sammanhanget. (Laclau & Mouffe 2001:108)

En övergripande tanke i Laclau & Mouffes diskursteori är att diskurser alltid är ofullständiga och konfliktfyllda. Betydelsen av sociala fenomen är aldrig färdig eller fixerad, istället pågår en ständig kamp om definitioner och betydelser. Däremot finns det försök att fastställa och låsa fast tecknens betydelse, processer som går att kartlägga genom diskursanalysen. En diskurs är en *tillfällig* fixering av tecken inom ett visst område, en strävan efter att skapa entydighet. Denna strävan efter entydighet är dock omöjlig, eftersom "varje konkret fixering av tecknens betydelse är *kontingent*; den är möjlig men inte nödvändig" (Winther Jørgensen & Phillips 2000:32).

I likhet med Foucault menar Laclau och Mouffe att makt inte ska förstås som något man har och kan utöva över andra utan makt måste också förstås som produktiv. Makt är inte något som tillhör särskilda agenter utan finns i allt det sociala; makt är det som konstituerar diskurser gör vår omvärld begriplig. För Laclau och Mouffe finns makten i den ständiga striden om att fixera begrepps betydelser, och är både källan till och förutsättningen för det sociala. För Laclau och Mouffe är det sociala präglat konflikt.

Ett nyckelord i diskurs teorin är därför *diskursiv kamp*. Diskurser strävar efter att etablera entydighet och kämpar mot varandra för att uppnå hegemoni. Det finns diskurser som objektiverats vilket innebär att vi ser dom som självklara och

inte möjliga att ifrågasätta. Men Laclau och Mouffe menar att detta är en sorts illusion, inga förhållanden är fria från makt utan det handlar i sådana fall om att makten naturaliserats så att vi inte upptäcker den. De diskurser som blivit så fasta att de ses som självklara sanningar kallar Laclau och Mouffe objektivitet (Winther Jørgensen & Phillips 2000:45). Objektivitet är ”avlagrad makt där spåren av makt har utplånats, där man alltså har glömt bort att omvärlden är politiskt konstruerad” (ibid). Det är viktigt att betona att termen objektivitet inte betyder objektivt i den vanliga meningen ’sant’ utan att det handlar om sociala praktiker som förefaller så självklara att det inte *verkar* finnas några alternativ. Politik, å andra sidan, hänvisar till att vi alltid utesluter en viss förståelse genom att ge det sociala en viss betydelse. Detta leder oss in på frågan om diskurser och vad dessa utesluter.

Även om en diskurs strävar efter att fixera en viss mening kommer det alltid att finnas alternativa definitioner och sätt att uppfatta världen. Det som en viss diskurs utesluter kallar Laclau & Mouffe för det *diskursiva fältet*. ”Any discourse is constituted as an attempt to dominate the field of discursivity, to arrest the flow of differences, to construct a centre” (Laclau & Mouffe 2001:112). Diskursen försöker alltså skapa mening i ett visst fält genom att utesluta vissa betydelser vilka konstituerar det diskursiva fältet. Som exempel kan man ta den diskurs där en familj är lika med ett heterosexuellt (kärleks)par med ett eller flera barn (Lenke 2005). Denna diskurs utesluter andra familjbildningar (icke-heterosexuella par, ensamstående o.s.v.). Dessa utgör då det diskursiva fältet, som i diskursen kring familjen marginaliseras. En diskurs är ett försök till ordningsskapande, ett försök att fixera en viss mening (i det här fallet den heterosexuella kärnfamiljen). Men detta ordningsskapande är som sagt ett omöjligt projekt eftersom mening alltid är *kontingent*. Hur dominerande en diskurs än är kommer den aldrig att fixera alla element och det finns alltid alternativa betydelsebildningar som hotar diskursen. Detta innebär att det alltid finns ett överflöd av mening och att en diskurs aldrig kan vara slutgiltig (Laclau & Mouffe 2001:111).

Laclau & Mouffes diskursteori är alltså en teori om *betydelsebildning*. De stöder sig på Gramsci när de menar att genom betydelsebildning kan maktförhållanden naturaliseras. Betydelse skapas genom skillnader och dessa skillnader har alltid en inneboende hierarki. För att fortsätta med exemplet ovan kan man säga att vi ’naturligt’ uppfattar en familj som mamma-pappa-barn och denna ’naturliga’ familj gör att andra familjekonstellationer osynliggörs eller betraktas som avvikare. Diskursen om familjen materialiseras i form av tillgång till fertilitetsprogram, adoption o.s.v. Fram till nyligen kunde homosexuella inte ha formellt partnerskap eller gemensam vårdnad om sina barn. Betydelsen av Familj gör att sådana maktförhållanden naturaliseras.

Det viktigaste jag vill ta med mig från detta kapitel är att den betydelse vi ger ett visst fenomen aldrig kan vara neutralt eller opolitiskt. Genom att ge begrepp en viss betydelse *utesluter* vi alltid en annan betydelse, vilket i sig är en makthandling. Samtidigt är denna handling nödvändig för att vi överhuvudtaget ska kunna förstå världen – men *hur* vi gör det är alltid en politisk fråga.

3.1.1 Centrala begrepp

I det förra kapitlet redogjorde jag för huvuddragen i Laclau och Mouffes diskursteori som sammanfattningsvis är att all samhällighet är kontingent; att ingen betydelse är slutgiltig och att det råder en ständig kamp om begrepps mening, där olika diskurser försöker ge verkligheten olika innehåll. Jag ska nu gå igenom några av Laclau och Mouffes begrepp som kan användas för en konkret textanalys.

Laclau och Mouffe definierar begreppen *artikulation*, *moment*, *element* och *diskurs* så här:

We will call *articulation* any practice establishing a relationship between elements such as their identity is modified as a result of the articulatory practice. The structured totality resulting from the articulatory practice, we will call *discourse*. The differential positions, in so far as they appear within a discourse, we call *moments*. By contrast, we will call *element* any difference that is not discursively articulated. (Laclau & Mouffe 2001:105)

Moment är alltså tecken i en diskurs som artikuleras och får sin betydelse genom att skilja sig från varandra på bestämda sätt. Men som jag redan nämnt 'hotas' en diskurs alltid av de betydelser den utesluter. Ett element är de mångtydiga tecken som inte fått sin betydelse tillfälligt fixerad. En diskurs försöker låsa fast elementen och göra dem till moment "genom att reducera deras mångtydighet till entydighet" (Winther Jørgensen & Phillips 2000:34). Här är det emellertid viktigt att påpeka att det handlar om ett tillfälligt stopp i tecknens betydelseglidning, "(t)he transition from elements to moments is never entirely fulfilled" (Laclau & Mouffe 2001:110). Diskursen kan alltså aldrig fixeras till den grad att den inte kan förändras av det uteslutna diskursiva fältets mångtydighet. En artikulation är ett försök till fixering av tecken, och diskurs är den struktur som blir resultatet av en viss artikulatorisk praktik; diskurs är alltså ett försök till fixering av betydelse inom en viss domän. Laclau & Mouffe skriver att "a discursive structure is an articulatory practice which constitutes and organizes social relations" (i Howarth 2000:102).

Laclau och Mouffe använder begreppen *flytande signifikanter* och *nodalpunkter* för att förklara hur diskurser struktureras (Laclau & Mouffe 2001:112f). Flytande signifikanter är element som är öppna för tillskrivning av betydelse och som olika diskurser kämpar om att fylla med betydelse. En sådan flytande signifikant kan i mitt material sägas vara kultur, ett begrepp som olika verklighetsuppfattningar försöker definiera. Nodalpunkter är de moment kring vilken en diskurs organiseras, privilegierade tecken som t.ex. 'kropp' i en medicinsk diskurs (Winther-Jørgensen & Phillips 2000) eller 'integration' i mitt material.

De flytande signifikanter som hänvisar till en helhet snarare än ett enskilt tecken kallar Laclau och Mouffe för *myter*. En myt kan t.ex. vara 'Sverige' eller 'samhället', en struktur vi föreställer oss för att ge handlingar mening. Myten är "en helt nödvändig horisont för våra handlingar" (Winther-Jørgensen & Phillips 2000:47), myten 'Sverige' ger svenska politiker en gemensam plattform att tala på. Samtidigt säger inte 'Sverige' något i sig själv utan olika diskurser fyller den

med olika betydelse. Om en Sverigedemokrat eller en vänsterpartist säger att något är bra för Sverige har de nog olika Sverige och olika planer i tankarna (jmf Winther-Jørgensen & Phillips 2000:47).

3.2 Postkolonial teori

Den postkoloniala teoribildningen kan sägas vara ett samlingsnamn för ett ganska heterogent forskningsfält med det gemensamt att de alla tar sitt avstamp i kolonialismen och dess konsekvenser för vår samtid. 'Post' ska i detta sammanhang inte förstås som passerat utan snarare som en fortsättning. Det postkoloniala tillståndet är alltså världen efter kolonialismen, men där kolonialismen fortfarande är närvarande i vårt sätt att tänka och strukturera världen. Även länder som Sverige, som inte var direkt inblandade i kolonialismen, är präglade av det koloniala arvet, och försöken att definiera svenskhet och sättet vi betraktar andra kulturer än den svenska måste förstås i relation till kolonialismen (Eriksson m.fl. 2002:17). Det finns alltså, enligt postkoloniala teoretiker, en länk mellan den koloniala historien och dagens rasistiska ordning som befäster föreställningar om olikheter.

Modern postkolonial teori är starkt influerad av poststrukturalismen. I likhet med poststrukturalistiska språkteorier menar man att betydelse skapas genom skillnader. Man får alltså sin betydelse genom att inte vara kvinna, 'invandrare' förstås bara i relation till 'svensk'. En viktig poäng är det skillnaderna alltid har en inneboende hierarki, 'invandrare' är inte bara något annat än 'svensk' utan sätts också i en hierarkisk position till den svenska normen. Kategoriseringarna och gränsdragningarna har alltid en inneboende hierarki: "it is very difficult to accept the 'other' as deeply different while recognizing his/her fundamental human equality and dignity" (Benhabib 2002:8).

I likhet med andra poststrukturalistiska teorier innebär postkolonialismen ett ifrågasättande av det naturliga och förgivet-tagna. Detta innebär bland annat ett problematiserande av kultur som en fast enhet med en definierbar kärna (Bhabha 2001). Istället betonar man kulturernas mångtydighet och föränderlighet. Homi Bhabha vänder sig mot begreppet 'mångkulturell' och betonar att det inte finns några 'rena' kulturer - alla kulturer ska ses som hybrida "i en ständigt omskapande process av gamla och nya betydelser" (Eriksson m.fl. 2002:43) Den postkoloniala teoribildningen visar också hur konstruktioner av olikhet legitimerat och legitimerar förtryck och marginalisering, något jag ska diskutera vidare nedan.

3.3 Kulturaliserade diskurser

Jag ska i detta kapitel diskutera hur skillnader mellan grupper av människor kulturaliseras med utgångspunkt i teorier om kulturell rasism.

"Nowadays we seem to have a lot of racism but very few racists" skriver J.M. Blaut i artikeln "The theory of cultural racism" (1992). Att ingen kallar sig rasist

– förutom möjligtvis några enstaka extremister på den yttersta högerkanten – betyder inte att rasismen har upphört existera, tvärtom är den ständigt närvarande. Forskare som studerat t.ex. bostads- och arbetsmarknaden talar om samhällets rasifiering (de los Reyes m.fl. 2003:296) där det finns en tydlig hierarkisk skala som placerar nordeuropéer högst upp och afrikaner och asiater längst ner. Men om ingen är rasist, hur kommer det då att vi har ett rasifierat samhälle?

Blaut menar att vi måste börja med att skilja på rasistisk teori och rasistisk praktik. Rasistisk praktik är i grund och botten *diskriminering*, vilket kan vara allt från orättvis behandling av individer till kolonialt förtryck. Den rasistiska praktiken förstås och rättfärdigas av en teori om hur världen är beskaffad. Till exempel rättfärdigades den biologiska rasismen som växte fram under senare delen av 1800-talet av vetenskapliga teorier om genetiska skillnader mellan folkgrupper (Blaut 1992:292). Rasbiologismen som teori rättfärdigade därmed rasistiska praktiker. Blaut menar att den biologiska rasismen har ersatts av en kulturell rasism där diskriminering rättfärdigas och förklaras i kulturella termer. Den kulturella rasismen talar dock inte om raser – eftersom detta antyder biologiska skillnader – utan om etniska eller kulturella grupper.

I den kulturella rasismen har alltså kultur ersatt biologi. Nutida rasistiska diskurser framställer inte skillnader i identiteter och förmågor som en fråga om raser, utan istället i termer av kulturer. (Teschuney 2001:197). Paul Gilroy skriver: "Before the rise of modern scientific racism in the nineteenth century the term 'race' did duty for the term 'culture'. No surprise, then, that in its post war retreat from racism the term has once again acquired an explicitly cultural rather than a biological inflection" (Gilroy 1990:266). I den kulturrasistiska diskursen förstås kultur som något statiskt, ett bagage man bär med sig genom livet och som kan krocka med andra kulturer. Gilroy menar vidare att kulturaliseringen av rasism är knuten till en uppfattning om ras/kultur som en fråga om *skillnader* snarare än hierarkier. Detta ska dock inte förstås som att gränsdragningarna är vertikala. De rasialiserade hierarkierna är i den kulturella rasismen implicita och bygger på en vit norm, där uppfattad grad av annorlundahet ordnas efter en hierarkisk skala.

Den kulturella rasismen bygger på en uppfattning om kultur som något statiskt som delas av etniska linjer. När kultur implicit kopplas till 'ras' blir den en essentiell, pseudobiologisk egenskap (Gilroy 1990:267), något som återspeglas i uttryck som 'kulturellt bagage' och 'kulturellt arv' (Bredström). Kultur, ras och etnicitet blir i den kulturrasistiska diskursen sammanflätade begrepp. Goldberg. Diskussionen om kulturessentialism är i högsta grad relevant i ett svenskt sammanhang när det gäller den diskursiva konstruktionen av 'invandraren'. "Med beteckningen 'invandrare' kategoriseras människor i 'kultur(-er)' som vanligen förstås som traditionella och lägre stående i förhållande till den avtraditionaliserade svenska 'kulturen', som samtidigt tenderar att framträda som enhetlig och modern" (Ålund 1999:34).

När diskriminering och segregation förklaras kulturellt snarare än socialt blir lösningen på problemen att 'invandraren' lär sig den 'svenska kulturen'. Att förlägga alla hinder för integration hos de 'nyanlända' "riskerar att ytterliggare beskylla 'dem' för deras levnadsvillkor" (Dahlstedt & Lindberg 2002:9) samtidigt

som det leder till att "åsidosätta och därmed osynliggöra faktorer i det omgivande svenska samhället - institutionell rasism, diskriminerande handlingsmönster" (ibid).

Rasialiserade hierarkier ses ibland som en naturlig effekt av kulturella avstånd (Matsson 2001). Att arbetslösheten är hög inom vissa etniska grupper förklaras då inte som ett resultat av diskriminering just mot den gruppen utan att deras kultur (kulturella kompetens) ligger långt ifrån det svenska. Bromé och Bäcklund förklarar t.ex. den höga arbetslösheten bland invandrare som ett resultat av flyktinginvandringen från tredje världen: "Detta har ökat 'kulturavstånden' mellan invandrarna och svenskarna, varför språkproblem, religiösa och kulturella traditioner har kommit att försvåra invandrarnas integrering i samhället, utträde på arbetsmarknaden och anpassning i arbetslivet." (Bromé & Bäcklund 1998:9) En alternativ förklaring – eller en konkurrerande diskurs – är att det finns en hierarkisk skala som placerar människor från afrikanska länder och mellanöstern längst ner och nordeuropeiska invandrare längst upp.

3.3.1 Kulturalismens janusansikte

I artikeln *Immigrant culture as an obstacle to 'partnership'* skriver Aleksandra Ålund (1991) om det man skulle kunna kalla kulturalismens Janusansikte. I integrationsprojekt av olika slag framstår kultur både som ett problem och som en lösning. Unga invandrare antas vara i behov av att stärka sin kulturella identitet samtidigt som 'främmande' kulturer allt som oftast definieras som ett problem: 'deras' värderingar krockar med 'våra'. I båda fallen är det invandrades kultur som står i fokus. Ålund menar att kultur har blivit en överordnad förklaringsmodell som riskerar att osynliggöra sociala orättvisor. Hon skriver: "In phrases such as cultural differences, clashes between cultures, or cultural distance, 'culture' becomes the general medium through which social inequalities are understood" (1991:84).

I stället för att fokusera på makt och hierarkier som en grund för ett upplevt utanförskap är det alltså (de andras) kultur som fokuseras. Den dubbla kulturella identiteten ses både som ett problem (invandrabarnen hamnar i kläm mellan två kulturer, kulturkrockar) och som en tillgång (invandrabarnen kan bidra till en förståelse mellan olika kulturer). Sociala problem och rasism beskrivs i kulturella termer, det sker med andra ord en *kulturalisering* av problemen. Ålund menar att den kulturaliserade diskursen kan bidra till att (åter)skapa olika grupper som står i ett hierarkiskt förhållande till varandra. Att invandrare görs till ett problem och att detta problem beskrivs i kulturella termer kan leda till att en kulturell rasism legitimeras.

Även inom skolforskning har man visat hur kultur används för att förklara 'de andras' beteenden. I *Det är ju vi som är negern* (1987:9) skriver Boel Westerberg:

Om de turkiska tonårsflickorna inte kommer till skolan utan i stället är hemma och tar hand om hus och småsyskon, om zigenarbarnen kommer och går efter eget gottfinnande, om föräldrarna från Chile kommer tre kvart efter utsatt tid till kvartssamtal – då suckar studierektorn: 'Det är väl deras kultur'. Om Jonas /.../ knuffar småbarnen i matkän, skolkar, sätter eld på kemiboken eller röker på toaletten, då nämner samme studierektor

inget om hans kultur. I stället sätts det in ett paket av åtgärder mot Jonas: föräldrasamtal, kurator, psykolog...

Westerberg uppmärksammar hur invandrare elevers problem kulturaliseras samtidigt som svenska elever inte på motsvarande sätt uppmärksammas för deras 'kultur'. Istället ses deras agerande som ett resultat av individuella faktorer.

Patricia Lorenzoni diskuterar i en artikel i tidskriften Glänta (nr 2.04) hur kursplaner för modersmålsundervisning (det som förr kallades hemspråk) ska sträva efter att stärka barnen i deras kulturella identitet. I den nya kursplanen för modersmålsundervisningen skriver man att ett delmål för språkundervisningen är att barnen ska stärkas i sin kulturella identitet. De invandrade barnen ska genom modersmålsundervisningen bättre förstå sin situation och få svar på de frågor som kan uppstå hos de som tillhör två kulturer. Lorenzoni (2004:21) ifrågasätter uppdelningen i 'ursprunglig' och 'ny' (svensk) kultur:

(I) hela denna terminologi tycks ligga ett antagande att kulturerna förblir åtskiljbara. Att vi kan identifiera: *detta* är svenskt! Och *detta* är, säg, kurdiskt. Som om det barn som växer upp i en heterogen situation självklart skall kunna identifiera sina olika "halvor".

Lorenzoni påpekar också att ansvaret för integration ligger hos 'invandrareleverna', medan de motsvarande kraven på 'svenska' elever saknas. De problem som 'invandrareleverna' kan ha antas bottna i deras dubbla kulturtillhörighet. När problem beskrivs i kulturella termer blir också lösningarna – att 'stärka' barnen i deras identitet – kulturaliserade.

Lorenzoni frågar sig också exakt *vad* det är i de osvenska barnens kultur som ska stärkas. För många minoritetsgrupper i samhället är just utanförskapet och arbetslösheten det mest framträdande villkoret (Lorenzoni 2004). Vilka stärkande svar kan hämtas här? När kultur behandlas för sig, utan att sättas in i en samhällelig kontext, blir resultatet lätt en idealiserad bild av mångkulturalism där rasism och utanförskap försvinner ut ur fokus.

Jag har i detta kapitel diskuterat hur begreppet kultur kan conceptualiseras. I en kulturaliserad diskurs är kultur något essentiellt och det är lätt att säga var en slutar och en annan börjar. Kultur används i denna diskurs både för att förklara underordning och som en lösning. En konkurrerande diskurs conceptualiserar kultur som något flytande, en social konstruktion som är ständigt föränderlig. I denna diskurs förstås utanförskap inte som ett naturligt resultat av kulturella skillnader utan som ett resultat av rasistiska strukturer och diskriminering. Jag vill betona att dessa två diskurser kan ses som en analytisk renodling. I själva verket finns det ofta överlappningar mellan diskurserna och de smittar varandra. Poängen här är att kultur kan förstås som en flytande signifikant som olika diskurser kämpar efter att fylla med mening. I min analys kommer jag att diskutera vilken betydelse kultur får i diskursen om linkworkers/brobyggare.

3.4 Bekräftande eller förändrande politik

Den politiska filosofen Nancy Fraser (1997:11-39) gör en åtskillnad mellan bekräftande (affirmative) och förändrande (transformative) åtgärder för att förändra orättvisor mellan grupper. Bekräftande åtgärder är kopplade till en politik som strävar efter erkännande, och återfinns inom gay-rörelser och minoritetsgruppers kamp. Risker med den bekräftande politiken är enligt Fraser att den tenderar att förstärka skillnader mellan grupper. Hon menar att endast en förändrande politik som är destabiliserande kan åstadkomma rättvisa på lång sikt. En bekräftande politik riskerar att cementera dikotomier som män-kvinnor, invandrare-svenskar, homosexuella-heterosexuella, och betonar vikten av att inte förstärka sådana kategorier. Fraser skriver att förändrande metoder "are currently associated with deconstruction" (Fraser 1997:24) och de verkar genom att destabilisera existerande gruppidentiteter och differentieringar. Fraser ger som exempel kampen för homosexuellas rättigheter:

Affirmative remedies for homophobia and heterosexism are currently associated with gay-identity politics, which aims to reevaluate gay and lesbian identity. Transformative remedies, in contrast are associated with queer politics, which would deconstruct the homo-hetero dichotomy. (Fraser 1997:24)

Fraser menar vidare att istället för att fokusera på redan stigmatiserade eller marginaliserade grupper måste man rikta uppmärksamhet mot de institutioner och praktiker som upprätthåller orättvisor. För att relatera detta till exemplet ovan menar Fraser att istället för att försöka uppvärdera en homosexuell identitet bör man försöka dekonstruera heterosexualitetens naturlighet.

Jag menar att distinktionen mellan bekräftande och förändrande metoder är intressant att relatera till diskursen om brobyggare. Syftet med brobyggare är ju att bryta segregationen, men är detta möjligt att göra utan att också ifrågasätta själva uppdelningen i svenskar och invandrare? I det sista kapitlet i min analys kommer jag att diskutera hur brobyggare kan förstås utifrån detta perspektiv.

4 Analys

I den första delen av min analys ska jag diskutera hur kultur konceptualiseras i diskursen om brobyggare och hur den skolpersonal jag intervjuat förhåller sig till dessa frågor. Denna diskussion ligger till grund för den andra delen av min analys. Där diskuterar jag hur konceptualiseringen av skillnader och kultur osynliggör andra betydelsebildningar. I den sista delen diskuterar jag brobyggare/linkworkers utifrån Frasers teori om bekräftande och förändrande politik.

4.1 Linkworkers – en kulturaliserad diskurs?

Som jag diskuterat i kapitel två kan kultur ses som en flytande signifikant som olika diskurser kämpar om att fylla med betydelse. I detta kapitel ska jag visa hur kultur konceptualiseras i diskursen om linkworkers och i det övriga talet om 'invandrarelever'. Jag kommer även att diskutera huruvida alternativa eller motstridiga betydelser artikuleras. Jag menar att förståelsen av kultur och olikheter är en förutsättning för projekt som brobyggare och linkworkers.

I rapporter, utvärderingar och intervjuer med skolpersonal är kultur och kulturella skillnader ett återkommande tema. I mitt material betonas det på flera ställen vikten av att brobyggarna är "förtrogna med båda sidors kultur och handlingssätt" (Ewert m. fl. 2004:17, se även Stigendal 2004). I en utvärdering av bl.a. linkworkersprojektet på skriver man: "Barnen och föräldrarna får stöd i överbryggandet mellan två kulturer, ursprungskulturen och den svenska" (Ewert m.fl. 2004:5). En artikel i Malmö stads personaltidning "Personalavin" (januari 2005) handlar om linkworkersprojektet. Rubriken är "Bygger broar mellan olika kulturer" och artikeln illustreras av en bild på en man som hjälper två barn med läsning. Bildtexten lyder: "*Brobyggare i aktion. [Namn] arbetar med kulturell förståelse på Munkhätteskolan.*" Att den 'svenska' och den 'ursprungliga' kulturen går att skilja från varandra ifrågasätts aldrig.

I den utvärdering om linkworkers jag citerat tidigare uttrycker man också en föreställning om "kulturellt avstånd":

Med ökat sociokulturellt avstånd och med större skillnader i tidigare livserfarenheter ökar också behovet av överbrygning på flera områden i samhället (skola, arbetsliv, hälsovård, politik etc.). Invandringen på nittioalet till i synnerhet våra större städer av människor från Afrika och Asien har accentuerat detta behov. (Ewert m.fl. 2004:7)

Avståndet verkar inte förstås som en konstruktion, eller ett resultat av rasifierade hierarkier, utan som ett naturligt tillstånd. Det kulturella avståndet till människor från (det ospecificerade) Afrika och Asien antas vara extra långt. Detta kan jämföras med den diskurs om 'kulturell kompetens' som jag diskuterade i kapitel 3.3.

Även skolans problem beskrivs i kulturella termer. I en utvärdering av linkworkersprojektet kan man läsa att lärarna ofta uppfattade sin arbetssituation som mycket krävande, dels för att barnen har bristande svenskkunskaper men också på grund av ”de konflikter som lätt uppstår när barn som inbördes har olika kulturella bakgrunder skall umgås på raster och på lektioner” (Liedholm och Lindberg 2004:4).

Ett fokus på kultur var framträdande också i skolpersonalens tal om arbetet på skolan med eleverna och föräldrarna. Elevernas ’dubbla kulturtillhörighet’ beskrevs som ett problem, som när skolledare 1 berättar att det blir en krock mellan de skolkulturer eleverna har med sig ’hemifrån’ och den kultur som finns i skolan:

Sen kommer de till skolan och möts av en annan verklighet, att vi vill bjuda in dom. Så det slår ju liksom slint i huvudet, dom står med ett ben i vår skola och ett ben där hemma och det blir ju kaos för dom.

Samma skolledare berättar att uppgiften att ”driva skolutveckling”⁴ ibland försvåras eftersom lärarna och föräldrarna och deras barn kommer från olika kulturer:

Situationen på skolan är ju ganska knepig därför att vi har ju hela tiden det här över oss att vi ska driva skolutveckling. Och det ska vi naturligtvis, vi ska driva skolutveckling, hitta nya former, hitta nya arbetssätt, involvera eleverna och så vidare. Men på nåt sätt kommer det lite i kollisionkurs nu därför att våra elever och våra elevers föräldrar kommer ofta från kulturer där man har en otroligt traditionell skola om man har gått i skolan överhuvudtaget. Så när dom kommer hit så fattar dom ju inte vad svenska skolan går ut på egentligen. Dom har ju den gamla traditionella rollen med sig, hur en skola ska vara.

I intervjuцитatet framstår ’invandrarelevernas’ och deras föräldrars kultur som något som närmast hindrar den progressiva skolan. Återigen blir kulturkrocken ett problem.

Men som jag tidigare diskuterat är kultur inte bara problemet utan också en del av lösningen. En lärare berättar att de kan vara bra att även som lärare ha en ”etniskt blandad bakgrund” så att man både kan förstå eleverna och förmedla det svenska:

Det kan vara bra att lärarna också är av en etniskt blandad bakgrund för att man ska kunna förstå [eleverna], men också kunna förmedla det svenska. Vad som är bra och vad som krävs i Sverige. Vad som förväntas av en.

Det här med att förmedla det svenska, kan du berätta lite om det?

Till föräldrarna eller eleverna?

Ja, både och...

Det beror ju på, där kommer ju linkworkers också in, framförallt när det gäller föräldrarna. Men med eleverna handlar det också om hur det är att leva i en demokrati bara rent enkelt. Alltså såna bassaker som svenska barn kanske inte alltid gör rätt, men dom har det med sig från början, hur man är mot andra. Enkla saker, som man reser sig för äldre på bussen. Småsaker som dom faktiskt inte vet, som man ibland tycker är så självklart. /.../ Men också hur det fungerar och vad som krävs för att man ska komma ut i samhället, för att man ska få ett arbete. Hur man ska kunna fungera med andra människor. Också hur man ska få dom att blanda sina kulturer, behålla sin identitet men ändå försvenskas på nåt sätt, på ett positivt

---

⁴ Att driva skolutveckling innebär att föra det pedagogiska arbetet framåt, hitta nya arbetsformer etc.

sätt. Så att dom blir en del av det svenska samhället. Det är ju ganska svårt att integrera en del ordentligt.

En av linkworkernas uppgift är alltså att "förmedla det svenska" till elevernas föräldrar. I citatet ovan är också svensk kultur något som eleverna måste tillägna sig för att "bli en del av det svenska samhället". Här finns en sorts kompensatorisk tanke, att skolan ska kunna ge barnen det svenska barn har naturligt men 'invandrarelever' saknar. Genom att tillägna sig den svenska kulturen ska dessa elever bli en del av samhället. Läraren talar också om att det är eftersträvansvärt att eleverna 'blandar' sina kulturer. Kan detta ses som motstånd mot förståelsen av kultur som en homogen grej som Men talet riskerar att bära upp en diskurs där 'invandrarskap' konstrueras som en brist på svenskhet.

Att stärka eleverna i deras kulturella identitet verkar vara en viktig uppgift för skolan. Lärare 1 betonar vikten av en stabil identitet:

Men vi har ju många barn som jag har som är födda här eller kom hit när dom var väldigt små, som inte kan... dom är ingenting. Dom har ingen svensk identitet, dom har ingen albansk [identitet], till exempel, eller nåt sånt. /.../ Dom som kommer hit när dom är 10-11 år dom har redan en identitet från sitt hemland vilket kan vara svårare ibland, men dom vet lite mer vem dom är och kan sitt eget språk.

Samma lärare berättar att många av eleverna inte vet så mycket om sin egen kultur:

Jag har väldigt mycket albaner nu i denna klassen, dom är dominant, men det är klart dom vet inte så mycket om sin kultur i gengäld. Dom forskar mycket om sig själva, sin egen kultur, och deras föräldrar får komma hit och berätta, någon gång har föräldrarna tagit med mat.

Meningen med att uppmärksamma elevernas kultur verkar vara att möta alla elever som individer och sätta ljus på vad de har att tillföra. Men en av de intervjuade påpekar att effekten riskerar att bli den motsatta: eleven görs till bärare av en kollektiv kulturell identitet. En av skolledarna berättar om hur hon börjat fundera på om det verkligen är rätt att uppmärksamma elevernas 'kultur':

Jag läste precis, jag håller på att läsa en bok nu som en invandrantjej har skrivit, att första gången barn känner sig som invandrare det är när dom kommer till skolan. Där ska deras specifika kultur tas upp, och alla ska komma till tals och berätta om sina traditioner och sin musik och berätta om sitt firande av det ena och det andra, medan flertalet av de här barnen är födda här och har MTV. Dom har inget speciellt förhållningssätt till sina traditioner mot vad ett svenskt barn har. Här gör vi något exotiskt av det. Jag har bara precis börjat läsa, men det var ungefär det hon menade. Vi tror ju att vi gör något bra när vi förstärker dom i sin kultur, och säger att dom ska vara stolta över var dom kommer ifrån. Men vi kanske ännu mer segregerar upp dom.

Vad tänkte du när du läste det?

Ja det är klart att man börjar tänka, för vi pratar ju hela tiden om när vi firar det och det, att vi ska låta varje elev berätta, eller ta hit föräldrarna och berätta. Men vi kanske inte ska göra det, utan nu är det så här, nu firar vi påsken, punkt slut. Så gör vi här.

Skolledarens slutsats blir att skolan kanske ska låta bli att uppmärksamma det mångkulturella och istället fokusera på hur det är 'här', i Sverige. En alternativ

slutsats skulle kunna vara att inte lyfta fram elevernas 'ursprungliga' kultur som en exotisk avvikelse från det svenska.

Även Skolledare 2 menar att det finns en risk med att fokusera för mycket på kultur och invandrarskap:

Alltså jag kan ju se att det finns en fara i att vara för fokuserad, för mycket, det blir lite exotism. Lite rädslan och skräcken för den andra och att vi då fokuserar på annorlundaskap. Det är farligt. Och visst är det en sorts exotism. När vi pratar om integration så pratar vi om rolig mat, och sånger och danser från andra länder, alltså det är ju koko. /.../ Om man har skrivit om sitt land i ettan, tvåan, trean, fyran och så hela vägen upp så är man trött på det. Dom flesta är inte ens födda där, dom är födda här, svenska medborgare, talar svenska...

Samma person menar att hon inte tror att invandrares marginalisering egentligen har med kultur att göra:

Jag tror att det är en form av rasism. Jag tror att det är skräcken, rädslan för det främmande. Det är fortfarande rädslan för den andre, framförallt det. Jag tror inte att det egentligen har med kultur att göra. Jag menar, jag är född och uppvuxen i Skåne, alltid bott i Skåne. Jag tycker att övre Norrland är jävligt exotiskt, det är väldigt långt borta. Jag tycker att jag känner större samhörighet med dom som bor i Tyskland och Frankrike och Spanien och sådär, än jag känner med dom som bor i Pajala.

Citaten ovan kan ses som ett motstånd mot en diskurs där utanförskap likställs med kulturskillnader. Istället tar skolledare 2 upp rasism som en viktig faktor för att förstå marginalisering. I jämförelserna mellan de skånska, norrländska och europeiska kulturerna ifrågasätts dels talet om en enhetlig svensk kultur och dels relevansen i att överhuvudtaget dela in människor efter nationaliteter. Citatet ovan är ett exempel på hur personal på skolan gör motstånd mot den diskurs som delar in eleverna efter 'kulturer' och kan ses som en artikulation som destabiliserar, eller hotar, den kulturaliserade diskursen.

Kultur är, som jag visat tidigare, ett begrepp som är föremål för motstridiga diskursers definitionsförsök. Kultur kan med Laclau och Mouffes termer sägas vara en flytande signifikant som olika diskurser kämpar om att fylla med betydelse. Även om det finns ett visst motstånd mot kulturessentialistiska uppfattningar betecknar kultur något homogent, och kulturer förblir åtskiljbara. Själva metaforen, brobyggare, implicerar kultur som något som lätt går att skilja från en annan, och idén om dubbel kulturtillhörighet är ständigt närvarande. Kultur får också beteckna skillnader mellan 'svenskar' och 'invandrare'. Jag menar att uppfattningen av kultur är central för att projekt som linkworkers/brobyggare ska bli meningsfulla. Den betydelse kultur ges gör att skillnader mellan kulturer blir ett problem som kan överbryggas. I diskursen naturaliseras skillnader mellan 'svenskar' och 'invandrare' vilket gör att maktförhållanden osynliggörs. Detta kommer jag att diskutera vidare i kapitel 4.3.

4.2 En bro till 'samhället'

I en rapport från ett seminarium om brobyggare och linkworkers skriver Mikael Stigendal (2004), forskare vid Malmö högskola:

Barnen på mångkulturella skolor lever i två världar. De passerar en gräns mellan samhällets innanförskap och utanförskap minst två gånger varje dag. På morgonen genom porten till skolan går de in i samhällets innanförskap. Där präglas livet av samhällets regler, normer, hierarkier, kulturer och kunskapssyn. Efter avslutad skoldag går de tillbaka ut i utanförskap, präglad av helt andra levnadssätt och sätt att se på livet.

Mellan de ”två världar” som Stigendal menar att barnen lever i antas det gå en knivskarp gräns. ”Samhällets regler” är det *svenska* samhällets, det som finns innanför skolans portar. Skolan blir alltså, till skillnad från elevernas hem, en del av samhället. Förorten däremot associeras med utanförskap och inkluderas inte i samhället. Utanförskap och innanförskap får sin betydelse genom att relateras till myten ’det svenska samhället’. Stigendal menar att barnen därmed borde vara dom ideala brobyggarna:

En del klarar säkert inte av det, ger upp och blir frustrerade. Men sen finns det säkert också de som utvecklar en hög kompetens. (...) Måste de då inte kallas brobyggare? Är de inte i själva verket synnerligen goda exempel på brobyggare?

En av lärarna resonerar på ett liknande sätt när hon säger att ”*de [invandrarbarnen] lever i en helt annan värld när dom går runt på Nydala och Hermodsdal*”. Hon berättar också om att hon i sitt arbete på en skola på Rosengård mötte barn som aldrig varit inne i Malmö centrum:

Man har ingen kontakt med det svenska samhället, det blir ett samhälle i sig, många föräldrar är arbetslösa, många kvinnor lär sig inte svenska ordentligt. Dom vet inte, när jag jobbade på Rosengård var det många som aldrig hade varit i Malmö centrum, aldrig! Dom gick på högstadiet och hade aldrig varit i Malmö centrum!

Bristen på kontakt med ’det svenska samhället’ verkar både vara problematisk i sig och leda till problem. ’Det svenska samhället’ är något positivt och det är inte *där* man är arbetslös eller inte kan svenska – det är någon annanstans, i utanförskapet, den plats som är ”ett samhälle i sig”.

Talet om ’det svenska samhället’ blir ett sätt att avgränsa denna myt mot ’det andra’ (*förorten* eller de *invandrarartäta områdena*). Det svenska samhället får sin betydelse genom att relateras till det som inte ryms i begreppet, bortom samhället finns utanförskapet. För att projekt som brobyggare eller linkworkers ska bli meningsfulla krävs en åtskillnad mellan de olika samhällena. Differentieringen mellan det *svenska* samhället och det *andra* samhället är alltså nödvändig för att projekt som linkworkers och brobyggare överhuvudtaget ska bli förståeliga och meningsfulla. För att bygga en bro krävs ju två platser att placera brofästena på, för att fortsätta med metaforen. Det svenska samhället blir alltså den myt som möjliggör diskursen kring brobyggare/linkworkers, och som ger handlingarna en mening.

4.3 Osynliggjorda betydelsebildningar

Ovan har jag diskuterat hur talet om brobyggare kan ses som en del av en kulturaliserad diskurs, och hur det svenska samhället särskiljs från ’det andra’

samhället. Sådana kulturaliserade förklaringar till utanförskap kan leda till att åsidosätta och osynliggöra hindrande faktorer som rasism och diskriminering i det svenska samhället (Dahlstedt och Lindberg 2002:9). Aleksandra Ålund (2000:46) uttrycker det på följande sätt:

I mångfalden av 'kulturella' olikheter och krockar omvandlas kultur till en stereotypiserad dimridå, bakom vilken sociala skillnader, ojämlikhet och segregering utanförskap göms undan.

Kulturaliserade diskurser leder därmed till att maktförhållanden osynliggörs. När skillnader och utanförskap förklaras i kulturella termer utesluts andra betydelsebildningar som strukturell rasism och diskriminering. Dessa kan sägas utgöra en del av det *diskursiva fältet* (jmf Laclau och Mouffe 2001:112-113).

Osynliggörandet av maktförhållanden skillnader görs till en fråga om olikhet snarare än ojämlikhet. Denna frånvaro av maktperspektiv blir tydlig i talet om *möten* och *kommunikation*, som är flitigt återkommande ord i mitt material. Själva idén om brobyggare bygger ju på att möten ska uppstå mellan olika grupper i samhället (i praktiken svenska myndigheter och olika invandrargrupper): ”För att få igång en utveckling mot större delaktighet måste kommunikationskanaler öppnas mellan dem som befinner sig utanför och oss som befinner sig innanför det svenska samhället” (Ewert m.fl. 2004:3). Vikten av möten och kommunikation betonas också i intervjuerna med skolpersonalen.

[Jag tror] att alla skolor måste jobba mycket med integration, alltså utbyte, man ska lära känna varandra, bara det löser en hel del problem. Om man nu tar Malmö som stad, vi har sjuor nu som är i ett projekt och träffar sjuor på Linnéskolan till exempel, jag tror det är viktigt, och att det inte blir att nu ska vi sitta och diskutera rasism och integration, utan träffas och spela boll. Alltså vanliga saker. För mina killar som spelar fotboll och såna grejer, det är väldigt bra att det är blandade grejer.⁵ (Lärare 1)

I citatet ovan är det underförstått att de som ska lära känna varandra är 'svenskar' och 'invandrare', nodalpunkter i diskursen kring linkworkers. De andra tecknen i diskursen får sin betydelse genom att relateras till dessa begrepp. (jmf Winther-Jørgensen & Phillips 2000:33). Exempelvis får 'möte' sin betydelse genom att sättas i relation till 'invandrare' och 'svenskar' då det är dessa grupper som ska mötas. Talet om möten gör att marginalisering inte blir en fråga om makt eller rasifierade strukturer utan ett problem som relativt lätt går att rätta till med utbildning och personliga länkar.

Även när maktförhållanden faktiskt påtalas är lösningen 'kommunikation':

Samhället är ett gigantiskt bygge av relationer och nätverk av relationer på olika nivåer. De olika nätverk som finns har olika mycket makt och olika möjligheter att påverka. Det som behövs är kommunikation mellan de här nätverken. Denna kommunikation saknas ofta idag. (Behöver du en brobyggare? 2004:2)

I citatet ovan konceptualiseras skillnader som ojämlik tillgång till makt snarare än kulturella olikheter. Men samtidigt är *lösningen* kommunikation, inte att förändra strukturella orättvisor.

---

⁵ ”Blandade grejer” ska här förstås som att det är både svenskar och invandrare med på aktiviteterna.

. Frånvaron av maktperspektiv går igen i talet om 'omvänd rasism'. När jag frågar en av lärarna om de haft problem med rasism på skolan berättar hon att det bland (de invandrade) eleverna finns ett motstånd mot sådant som uppfattas som svenskt:

Jag tror att just det [rasism] har vi nog inte så mycket problem med. Utan det är i så fall mot svenskar, det kommer mycket kommentarer om hur svenskar är, det svenska samhället, och svenska böcker, det här vill man inte veta nånting om. Snarare åt det hållet.

Vad är det man inte vill veta något om?

Ja, om det svenska samhället. Det kan vara om traditioner, om böcker, till och med Astrid Lindgren kan vissa: 'öhh...' [härmar uttråkat/irriterat stön]. /.../ Men just det här med Astrid Lindgren, det kan vara svenska traditioner, vi tittar på någon svensk film, och pratar om det. I sjuan dansar vi runt midsommarstången, och istället för att lära sig och ta reda på blir dom oerhört negativa och vill inte veta något om det. En del vill ju förstå och ta reda på, men många blir ju ganska negativa.

Varför tror du att det är så?

Därför att dom lever i en helt annan värld när dom går runt på Nydala och Hermodsdal. Det finns inga svenska förebilder på det sättet. Jag tror att det framförallt handlar om okunskap, och ibland handlar det också om ovilja, inte alltid men det kan handla om ovilja också. Dom är så trygga i sin lilla värld just nu och dom tror att dom kan fortsätta i den världen alltid.

Lärarens berättelse synliggör ett motstånd mot det som är svenskt, ett motstånd var helt frånvarande i talet om möten. Elevernas motstånd mot 'det svenska' ses som ett resultat av okunskap (om den svenska kulturen?) och/eller ovilja (att lära sig något om den samma?). Det 'svenska' förstås inte som ett hinder eller något som skulle kunna ligga till grund för exkludering, utan som något som eleverna kan välja att anamma.

Att möten är en förutsättning för integration framställs som så självklart att det inte behöver ifrågasättas. I en utvärdering skriver man att

Utan kommunikation mellan grupperna kan ingen utveckling som leder till integration ske. Detta är ett närmast självklart konstaterande vars sanningshalt knappast behöver styrkas av särskilda undersökningar.

Tecken som 'möte', 'kommunikation' och 'integration' får sin betydelse i en diskurs där skillnaden mellan 'invandrare' och 'svenskar' i huvudsak konceptualiseras som en fråga om skilda kulturer, inte statushierarkier och tillgång till makt och inflytande. *Möten* kan därför bli lösningen på allehanda problem.

Säkert är det positivt med möten. Men talet om möten gör att andra betydelsebildningar osynliggörs. Invandrare med kunskap om det svenska samhället ska fungera som mellanhänder, en bro mellan 'vi' och 'dom'. I diskursen om brobyggare/linkworkers framstår möten som något som sker relativt oproblemiskt mellan två likvärdiga parter. Detta är bara möjligt i en diskurs där rasifierade ojämlikheter inte främst ses som en maktstruktur utan en brist på förståelse mellan grupper. På samma sätt som när rasism eller diskriminering förklaras med 'okunskap' eller 'rädsla för det man inte känner' till försvinner maktdimensionen.

För att sammanfatta mitt resonemang ovan kan man säga att en diskurs alltid är en reducering av betydelser. I diskursen kring linkworkers ges olikheter främst

betydelsen av kulturella skillnader. Men diskurser är aldrig, vilket nu borde stå klart, neutrala (även om de kan ge sken av att vara det). Jag menar att diskursen om brobyggare naturaliserar uppdelningen i 'svenskar' och 'invandrare', och att denna uppdelning framförallt görs till en fråga om kultur. Detta leder i sin tur till att maktförhållanden mellan 'svenskar' och 'invandrare' osynliggörs.

4.4 Brobyggare – bekräftande eller förändrande politik?

Frågan är hur diskursen om brobyggare ska förstås. Å ena sidan kan man tolka det som ett erkännande av institutioner otillräcklighet. En av de intervjuade uttrycker det som att det visserligen finns problem med ett alltför stort fokus på kulturskillnader men att *"någonstans får man ju börja, och då börjar vi väl där. För nånstans måste man liksom... vi kan inte tro att en svensk välvilja ska lösa alla problem, utan ibland måste vi liksom göra på andra sätt."* I detta uttalande finns ett erkännande av att de invanda beteendena måste förändras. Å andra sidan kan man se diskursen om brobyggare som ett sätt att osynliggöra de hinder som institutioner själva ställer upp i form av rasism och diskriminering. Fraser menar att endast de kamper som förs i förändrande, destabiliserande syfte kan åstadkomma rättvisa på lång sikt. Frågan är om man i diskursen om brobyggare, som bygger på en åtskillnad mellan svenskar och andra etniska/kulturella grupper, i samma stund som man artikulerar denna skillnad också bekräftar och legitimerar en indelning i 'vi' och 'de'. Laclau och Mouffe menar att det inte finns några objektiva grupper utan att grupper konstitueras i samma stund som vi pratar om eller till dem. Kan då en politik som använder sig av brobyggare åstadkomma rättvisa? Eller kommer man bara att ytterligare bekräfta skillnader och legitimera uppdelningen i 'vi' och 'de'?

I likhet med Laclau och Mouffe och postkolonial teoretiker menar jag att skillnadsskapande alltid innebär ett skapande av en hierarkisk ordning.

Om man i likhet med Fraser menar att endast de åtgärder som syftar till att destabilisera och dekonstruera dikotoma identiteter kan skapa rättvisa på lång sikt är det svårt att se någon förändrande potential i metoder som brobyggare. Brobyggare/linkworkers bygger ju, som jag visat, på en uppfattning om kulturellt avstånd. Istället för att dekonstruera grupperna svenskar och invandrare försöker man bygga en bro mellan dessa på förhand givna grupper.

Jag är tveksam till om brobyggare kan ha några verkligt förändrande effekter på maktrelationer mellan svenskar och invandrare. Det största problemet menar jag är att man i talet om brobyggare bortser från rasistiska strukturer. Kulturskillnader verkar sväva i ett vakuum där maktrelationer inte existerar. Brobyggare syftar till att minska segregationen, men man analyserar inte vad segregationen beror på. Är det segregationen *i sig* som är problemet, eller är segregationen ett symptom på ett rasistiskt samhälle?

Man skulle kanske kunna argumentera för att målet med brobyggare – ett mindre segregerat samhället – är ett sätt att destabilisera grupper. Men även om en minskad segregation kan vara ett mål, är jag tveksam till att brobyggare är rätt väg att gå. I talet om möten verkar det som att mötet i sig är målet, inte att förändra

skillnader mellan grupper. Att bryta (en mental och fysisk) segregering genom att dekonstruera gränser är inte samma sak som att blanda två redan definierade grupper.

5 Sammanfattande diskussion

I denna uppsats har jag diskuterat hur kultur, skillnader och marginalisering conceptualiseras i diskursen kring brobyggare/linkworkers. Jag menar att metoden med brobyggare bygger på en statisk uppfattning av kultur, och att skillnader mellan 'vi' och 'dom' kulturaliseras. Istället för att diskutera skillnader som en fråga om ojämlikhet görs det till en fråga om olikhet. Samtidigt finns det i lärarnas tal ett motstånd mot denna kulturaliserade diskurs. Flera av lärarna ifrågasätter uppdelningen i 'svenskar' och 'invandrare' samtidigt som de använder dessa begrepp för att beskriva eleverna. Här finns en ambivalens som skulle vara intressant att undersöka närmare.

Meningsskapande är alltid en fråga om makt. Varje artikulation är en reducering av mening; genom att säga att något är på ett visst vis, utesluts alltid andra alternativa betydelser. Genom att i diskursen om brobyggare conceptualisera skillnader mellan 'svenskar' och 'invandrare' som en fråga om kultur, osynliggörs maktförhållanden och rasistiska strukturer. Lösningen blir därför kommunikation och möten. De hinder som finns för integration handlar inte om rasism eller diskriminering, utan en brist på kommunikation och möten. Jag menar att talet om möten endast är möjligt i en diskurs där skillnader mellan 'vi' och 'dom' inte förstås som en fråga om makt eller statushierarkier, utan olikheter som bottnar i kulturella skillnader.

Linkworkers är en del av Malmö kommuns satsning på brobyggare, en metod som verkar vara framtidens melodi. Jag menar att det därför är viktigt med en kritisk diskussion om vad denna metod egentligen innebär, vilka förställningar den bygger på och vad den kan tänkas få för konsekvenser. Liksom alla andra sociala fenomen menar jag att brobyggare/linkworkers måste förstås som en fråga om makt. Så länge maktrelationer mellan grupper osynliggörs riskerar brobyggare att bli en bekräftande snarare än en förändrande politik. Den diskriminering och rasism som hindrar integration utmanas aldrig i diskursen om brobyggare/linkworkers. Istället för att ifrågasätta strukturell diskriminering får invandrare bli brobyggare som kan skapa kontaktytor mellan det svenska och de som inte ryms i denna svenskhet.

6 Källor

- Alvesson, Mats & Stanley, Deetz (2000). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur, Lund.
- Bakhtiari, Marjaneh (2005). *Kalla det vad fan du vill*. Ordfront förlag, Stockholm.
- Benhabib, Seyla (2002). *The claims of culture. Equality and diversity in the global era*. Princeton University Press, Princeton.
- Bhabha, Homi (2001). "DissemiNation: tid, berättelse och den moderna nationens marginaler" i Landström, Catharina (red.) *Postkoloniala texter*. Federativs förlag, Stockholm.
- Blaut, J.M. (1992) "The Theory of Cultural Racism". I tidskriften *Antidote*, 1992
- Bredström, Anna (2003). "Maskulinitet och kamp om nationella arenor" i de los Reyes m.fl. *Maktens (o)lika förklädnader*. Atlas, Stockholm.
- Broady, Donald (1985). *Kultur och utbildning*. Universitets- och högskoleämbetet, Stockholm
- Bromé, Per & Bäcklund, Ann-Katrin (1998). *S-märkt. Företagets etniska vägval*. SNS-förlag, Stockholm.
- Bunar, Nihad (2001). Skolan mitt i förorten. *Fyra studier om skola, integration, segregation och multikulturalism*. Symposium, Stockholm.
- Dahlstedt, Magnus & Lindeberg, Ingemar (2002). *Det slutna folkhemmet*. Agora, Stockholm.
- De los Reyes, Paulina & Molina, Irene (2003). "Kalla mörkret natt!" i de los Reyes m.fl. *Maktens (o)lika förklädnader*. Atlas, Stockholm.
Eds. Stuart Hall & Breman Gieben. Polity Press, Cambridge.
- Eriksson, Catharina; Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (1999). *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nya Doxa, Nora.
- Fraser, Nancy (1997). *Justice Interruptus. Critical reflections on the "postsocialist" condition*. Routledge, New York.
- Gilroy, Paul. (1990) "One Nation under a Groove: The Cultural Politics of 'Race' and Racism in Britain". I Goldberg, David Theo (ed.) *Anatomy of Racism*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Hall, Stuart (1992) "The west and the Rest: Discourse and Power." i *Formations of modernity*.
- Haraway, Donna (1988). "Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective" i *Feminist Studies* vol. 14 no 3.
- Howarth, David (2000). *Discourse*. Open University Press, Buckingham.
- Hägerström, Jeanette (2004). *Vi och dom och alla dom andra andra på Komvux*. Sociologiska institutionen, Lund
- Laclau, Ernest & Mouffe, Chantal (2001). *Hegemony and Socialist Strategy*. Verso, London.

- Lenke, Karin (2004). *Båda blir bäst. Tvingande heterosexualitet i diskurser om föräldraskap och jämställdhet*. C-uppsats vid statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
- Lorenzoni, Patricia (2004). "Var har du ditt modersmål?" I *Glänta* nr 2.04
- Matsson, Katarina (2001). "Ekonomisk rasism: föreställningar om de Andra inom ekonomisk invandrarforskning" I Mc Eachrane, Michael & Faye, Louis. *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv*. Natur och kultur, Falun.
- Ramazanoglu, Caroline (2002). *Feminist Methodology. Challenges and Choices*. Sage Publications, London.
- Runfors, Ann (2003). *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar. En studie av hur invandrarskap formas i skolan*. Prisma, Stockholm.
- Sahlin, Ingrid (1999). "Diskursanalys som sociologisk metod" i *Mer än kalla fakta*. Studentlitteratur, Lund
- Tallberg Broman, Ingegerd; Rubinstein Reich, Lena & Hägerström, Jeanette (2002). *Likvärdighet i en skola för alla. Historisk bakgrund och kritisk granskning*. Skolverket, Stockholm.
- Tesfahuney, Mekkonen (2001) "Globaliserad Apartheid". I Mc Eachrane, Michael & Faye, Louis. *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv*. Natur och kultur, Falun.
- Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Studentlitteratur, Lund.
- Winther Jörgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Studentlitteratur, Lund
- Ålund, Aleksandra (1991). "Immigrant culture as an obstacle to 'partnership'". I Ålund, Aleksandra & Schierup, Carl-Ulrik, *Paradoxes of multiculturalism: essays on Swedish society*. Aldershot, Avebury.
- Ålund, Aleksandra (2000) "Multikultissamhälle i vardande" i Olsson, Erik (red.) *Etnicitetens gränser och mångfald*. Carlssons, Stockholm.
- Ålund, Aleksandra (2000). Etnicitetens mångfald och mångfaldens etniciteter. Kön, klass, identitet och ras. I Olsson, Erik (red.) *Etnicitetens gränser och mångfald*. Carlssons, Stockholm.

Internetkällor:

Välfärd för alla. Finns på:

<http://www.malmo.se/download/18.33aee30d103b8f159168000905/vfa%20tryck.pdf>

Välfärd för alla – det dubbla åtagandet. Dokumentation av symposiet kring handlingsplanen för "Välfärd för alla" 22 september 2004. Finns på:

<http://www.malmo.se/download/18.33aee30d103b8f1591680006316/rapport%20symposium-%20041018.pdf>

Primärmaterial

Behöver du en "brobyggare"? Dokumentation av seminarium 2004-11-03.
(Författare saknas) Utskrivet 2005-04-03 från:

<http://www.malmo.se/download/18.33aee30d103b8f1591680006348/vfa-brobyggare-seminarium%20nov04.pdf>

Ewert, Susanne; Liedholm, Marianne & Lindberg, Göran. *Linkworker-överbryggare, ett nödvändigt inslag i framgångsrika integrationsprojekt.*

Liedholm, Marianne & Lindberg, Göran. (2004) *Linkworkersprojektet på Munkhätte-skolan*. Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Personalavin januari 2005, Malmö kommun

Stigendal, Mikael (2004). *Brobyggareseminarium – reflektioner och slutsatser.*

Utskrivet 2005-04-03 från:

<http://www.malmo.se/download/18.33aee30d103b8f1591680006349/bilaga%20mikael%20stigendals%20reflektioner...pdf>

Intervjuerna ägde rum i april och maj 2005. Anteckningar, ljudupptagning och transkribering av intervjuerna finns i uppsatsförfattarens ägo.